

Lån från familj och vänner i EU-länder

Mustafa Nourallah och Peter Öhman

Lån från familj och vänner i EU-länder

Mustafa Nourallah och Peter Öhman

I denna kortrapport redovisar Mustafa Nourallah och Peter Öhman vid CER i vilken omfattning hushåll i 24 EU-länder lånar pengar från närstående samt vilka faktorer som kan minska behovet av den typen av informella lån. Baserat på datamaterial från åren 2014, 2017 och 2021 noteras skillnader i hur vanligt det är i olika länder att låna pengar från familj eller vänner och att denna typ av lån har minskat i Sverige. Vidare redovisas att användningen av betalkort och regelbundet sparande minskar benägenheten att ta informella lån. Samtidigt ökar faktorer som inflation och en pressad ekonomi sannolikheten att hushållen söker ekonomisk hjälp via sina sociala nätverk. Noterbart är att det inte finns något tydligt samband mellan utbildningsnivå och informella lån trots tidigare antaganden om utbildningens betydelse för finansiellt beslutsfattande. Studien visar också att sambanden är särskilt framträdande i länder där medborgarna har jämförelsevis begränsad tillgång till banker och andra finansiella institutioner. Några rekommendationer till EU-ländernas beslutsfattare är att stärka sociala skyddsnät, öka tillgången till trygga låneformer och främja konkret finansiell folkbildning. Studien genomfördes tillsammans med Sara Diab från Lebanese American University i Libanon och forskningsresultaten har tidigare publicerats i den internationella tidskriftsartikeln "Borrowing from family and friends: Study of the European Union" (Diab, Nourallah och Öhman, 2025) samt i den artikel som introducerar det aktuella temanumret i tidskriften Financial Services Review (Öhman, Nourallah och El Kalak, 2025).

Inledning

Att låna pengar är inget nytt fenomen i mänsklighetens historia. Förr i tiden lånade man ofta inom det egna samhället, men idag vänder sig de flesta till banker och andra finansiella institutioner. Problemet är att alla inte har tillgång till s.k. formella lån och för dessa, ofta hushåll med jämförelsevis sämre ekonomiska förutsättningar, kan en lösning vara att vända sig till nära och kära.¹ Att vända sig till familj och vänner för att låna pengar kan emellertid skapa konflikter och sätta långivaren i ekonomiska svårigheter.²

Samtidigt finns det sätt att förebygga behovet av s.k. informella lån. Två strategier som ofta lyfts fram inom självkontrollteori är att löpande kontrollera sina utgifter och att skapa tydliga incitament för att spara pengar.³ Genom att använda betalkort kan man sätta en gräns för hur mycket pengar som går att spendera. Betalkort hjälper också hushållen att förbättra den ekonomiska förmågan, planera sin ekonomi och upprätta sparplaner.⁴ Genom att bygga upp buffertfonder kan man helt eller delvis undvika att hamna i ekonomiska trångmål när oväntade utgifter dyker upp.⁵

Om "spara" symboliserar den ena sidan av myntet så finns "slösa" på den andra sidan. Onlineshopping och kreditkort kan trigga impulser och påverka både konsumtions-

¹ Lee och Persson (2016).

² Karaivanov och Kessler (2018).

³ Thaler och Shefrin (1981).

⁴ Bachas et al. (2021); Demirgüç-Kunt et al. (2022).

⁵ Despard et al. (2020); Nourallah et al. (2024).

och sparbeteenden i negativ riktning.⁶ Saknar hushållen dessutom buffertar blir de mer sårbara och mer benägna att låna pengar där villkoren är mindre fördelaktiga.⁷

Även utbildning kan kopplas till ekonomiskt beslutsfattande.⁸ Högutbildade personer tenderar att använda formella lånekanaler i större utsträckning och spara mer än andra. Samtidigt löper personer med ringa utbildning större risk än andra att fastna i informella låneformer, vilket riskerar att försämra förutsättningarna för en långsiktig ekonomisk stabilitet.⁹

Vidare påverkas hushållens ekonomiska beslut av faktorer som bruttonationalprodukten (BNP) per capita, inflation och tillgången till formella lån.¹⁰ Även dessa faktorer kan påverka sannolikheten att hushåll vänder sig till sina sociala nätverk för att få lån. Mellan 2017 och 2021 ökade den här typen av informella lån kraftigt i vissa EU-länder (exempelvis Grekland, där ökningen var över 70%). Samtidigt är EU-ländernas ekonomier nära sammanlänkade, vilket gör att ekonomiska svårigheter i ett land tenderar att påverka situationen i ett eller flera andra länder.¹¹ Det är därför viktigt att identifiera mönster i hela unionen, snarare än att enbart fokusera på hur det ser ut i enskilda länder.

Syfte och tillvägagångssätt

Syftet med denna studie var att kartlägga i vilken omfattning hushållen i EU lånar pengar från närstående och att analysera vilka faktorer som påverkar benägenheten att låna pengar av familj och vänner. Som underlag användes data från 24 av de 27 EU-länderna för åren 2014, 2017 och 2021. Luxemburg, Slovakien och Slovenien uteslöts eftersom det saknades statistik från dessa tre länder.

Uppgifter om hur vanligt det är att låna av familj eller vänner, att spara pengar och att ta formella lån hämtades från World Bank Global Findex Database. Information om inflation och BNP per capita hämtades från World Development Indicators. Uppgifter om antalet betal- och kreditkort samlades in via International Monetary Fund (IMF) och Financial Access Survey. Därtill användes statistik från Eurostat och UNESCO för att få fram siffror om vuxnas och ungas deltagande i utbildning samt hur människor upplever sitt finansiella välmående. Noteras ska att variabeln "sparande" beräknades som ett genomsnitt av tre sorters sparande (allmänt sparande, pensionssparande och sparande via finansiella institutioner) för att få en helhetsbild av hushållens spar-

⁶ Meyll och Walter (2019).

⁷ Tufano (2009).

⁸ Kaiser et al. (2022)

⁹ Nokulunga och Klara (2023).

¹⁰ Demirgüç-Kunt et al. (2022); Nourallah et al. (2024).

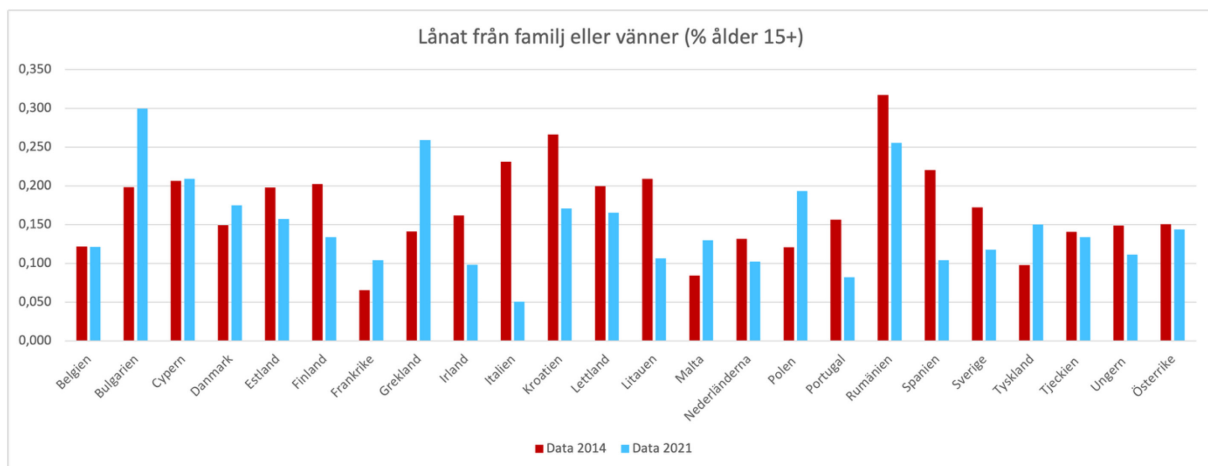
¹¹ Nourallah et al. (2024).

beteende. Flera statistiska tester gjordes för att säkerställa resultatens tillförlitlighet och för att undvika att slutsatserna skulle vara beroende av olika metodval.

Resultat

Figur 1 visar tydliga skillnader i hur vanligt det är att hushåll i olika EU-länder lånar pengar från familj eller vänner och hur utvecklingen har sett ut. Genom att jämföra data från 2014 och 2021 framgår att omfattningen av denna typ av informella lån har varit stabil i fyra länder: Belgien, Cypern, Tjeckien och Österrike. I sju länder har omfattningen ökat (Bulgarien, Danmark, Frankrike, Grekland, Malta, Polen och Tyskland). I dessa fall är den vänstra stapeln (för 2014) lägre än den högra stapeln (för 2021). För övriga 13 länder noteras en minskning under samma tidsperiod, vilket visas av att den vänstra stapeln är högre än den högra. I denna grupp återfinns, förutom Sverige, även Estland, Finland, Irland, Italien, Kroatien, Lettland, Litauen, Nederländerna, Portugal, Rumänien, Spanien och Ungern.

Figur 1 visar alltså omfattningen av dessa informella lån bland personer över 15 år i studiens 24 EU-länder. Observera att alla länder har en viss förekomst av denna typ av lån, även om omfattningen varierar kraftigt (från 5,1% till 31,7% av befolkningen).

Figur 1: Lån från familj eller vänner i 24 EU-länder för åren 2014 och 2021.

För att komma till insikt i vad som kan påverka benägenheten att ta informella lån via sina sociala nätverk undersöktes flera faktorer. Resultaten visar att användningen av betalkort, sparande och högre BNP per capita är kopplade till en lägre sannolikhet att behöva låna pengar av sin familj eller sina vänner. Däremot tycks hög inflation och att man redan tagit ett lån från en finansiell institution öka sannolikheten för informella lån. Dessa samband baseras på en grundläggande statistisk modell som inte tar hänsyn till att olika länder har unika egenskaper.

Uppföljande och mer avancerade analysmetoder bekräftade konsekvent att antalet betalkort, hushållens sparbeteende och inflation har den påverkan som redovisas ovan. Att fler betalkort är kopplat till mindre informella lån stöder tidigare forskning om att betalkort kan hjälpa hushållen att kontrollera sin konsumtion. Att hushåll som sparar mer också lånar mindre från sin omgivning är logiskt och i linje med teorier om finansiell beredskap. Samtidigt visar resultaten att hög inflation tynger hushållens köpkraft och leder till ökad användning av sociala nätverk när det föreligger ett behov av ekonomisk hjälp. Betydelsen av BNP per capita och tidigare lån från en finansiell institution fick stöd i de flesta datakörningar, men visade inga statistiskt signifikanta samband med informella lån när tillkommande variabler inkluderades i några av modellerna.

Även utbildningens betydelse analyserades och i en första modell utkristalliserades ett negativt samband mellan utbildning och informella lån, men detta samband försvann när andra variabler lades till i modellen. För att få en mer nyanserad bild användes en mer heltäckande utbildningsvariabel i form av vuxnas deltagande i lärande, vilken mäter allt från formell utbildning till informellt lärande. Dessa resultat visade inga signifikanta samband mellan utbildning och informella lån.

Slutligen prövades samtliga samband på nytt genom att inkludera kreditkort som ytterligare en variabel i modellen. Intressant nog kvarstod sambanden mellan å ena sidan betalkort, sparande och inflation och å andra sidan informella lån.

Sammanfattningsvis visar resultaten att finansiella vanor som betalkortsanvändning och sparande, samt ekonomiska faktorer som inflation (och en därtill pressad ekonomi för många hushåll), har tydliga samband med benägenheten att vända sig till sina sociala nätverk för att låna pengar. Studien visade dock ingen direkt koppling mellan utbildningsnivå och benägenheten att låna från familj och vänner.

Slutdiskussion

Även om det kan kännas tryggt att be om hjälp i sin närmaste omgivning, kan sådana informella lån leda till personliga konflikter och ekonomiska problem för både den som lånar och den som lånar ut pengarna.¹² Därför bör denna typ av lån undvikas. Den nu genomförda studien bekräftar dock att många hushåll i EU tvingas låna pengar av familj och vänner när de saknar ekonomiska skyddsnät och inte har tillräcklig motståndskraft mot oväntade utgifter. Det kan handla om att inte ha möjlighet att spara, inte ha tillgång till banklån eller sakna grundläggande kunskaper om privat-ekonomi.

¹² Karaivanov and Kessler, (2018).

I denna studie analyserades även vad som påverkar benägenheten att låna från familj och vänner, med särskilt fokus på hur betalkortsanvändning och sparande kan minska behovet av sådana lån. Ett av de mest intressanta sambanden handlar om betalkort. Trots att nya betallosningar har lanserats de senaste åren är betalkort fortfarande mycket vanliga i de flesta EU-länder. Under första halvan av 2023 stod kortbetalningar för en stor del av alla köp som inte gjordes med kontanter. Dessutom kräver många moderna finansiella verktyg, som mobila plånböcker, att kontot laddas via ett betalkort. Till skillnad från kreditkort gör betalkort det lättare att hålla budgeten eftersom det inte går att spendera mer pengar än vad som finns på kontot.

Även sparande spelar en avgörande roll. Genom att bygga upp buffertfonder minskar risken för att behöva ta plötsliga lån. Tidigare studier betonar att sparande inte bara skyddar mot oväntade utgifter, utan även öppnar för investeringar och en långsiktig ekonomisk stabilitet.¹³

Studier visar också att hushåll som använder betalkort och samtidigt har ett sparande klarar sig bättre i ekonomiskt tuffa tider, vilket minskar behovet av att vända sig till släktingar eller vänner för att få hjälp.¹⁴ Således rekommenderas beslutsfattare i EU att främja användningen av betalkort framför användningen av kreditkort eftersom de sistnämnda korten möjliggör konsumtion för lånade pengar. Samtidigt bör tillgången till säkra formella lån, exempelvis i form av traditionella banklån och mikrolån, och sociala trygghetssystem förbättras. Finansiella rådgivningsverktyg online (s.k. robotrådgivare) lyfts också fram som ett prisvärt alternativ för hushåll som vill få bättre kontroll på sin ekonomi.¹⁵ Fortsatta studier skulle därför med fördel kunna fokusera på hur man kan uppmuntra till sparande, särskilt bland låginkomsthushåll, samt hur finansiella robotrådgivare kan bidra till detta.¹⁶

När det gäller utbildning visar resultaten från den aktuella studien att deltagande i formella eller informella utbildningar inte har någon tydlig effekt på om hushåll tar informella lån eller inte. Det tyder på att dagens utbildningsinsatser inte i tillräckligt hög grad erbjuder lösningar i fråga om hur människor kan hantera sin ekonomi på ett mer fördelaktigt sätt. För att möta detta behov bör privatekonomiska kunskaper om budgetering, sparande och skuldsättning integreras tydligare redan i grundskolan och gymnasiet.

Bristen på ekonomisk kunskap förefaller vara särskilt oroande bland yngre medborgare och det varnas för att ungas brist på kunskap inom ekonomiområdet kan få långtgående negativa konsekvenser för både individen och det svenska samhället. Enligt Kronofogden har ungas överskuldsättning ökat kraftigt det senaste decenniet

¹³ Despard et al. (2020); Nourallah et al. (2024).

¹⁴ Bachas et al. (2021).

¹⁵ D'Acunto och Rossi, (2023).

¹⁶ Nourallah et al. (2023).

och skulder i unga år riskerar att leda till långvariga ekonomiska problem, psykisk ohälsa och socialt utanförskap. Därför behövs såväl offentliga samtal om ungdomars skuldsättning som konkreta och förebyggande åtgärder från politiker och andra beslutsfattare.¹⁷

En väg framåt kan vara att anpassa den ekonomiska utbildningen till ungas vardag, exempelvis genom att på illustrativa sätt belysa hur mobilbetalningar, digitala bankkort och olika köperbudanden i applikationer påverkar deras privatekonomi.¹⁸ Anpassade utbildningar är också viktiga genom att allt fler vuxna människor aktivt söker efter effektiva strategier för ekonomisk planering och pensionssparande.¹⁹

¹⁷ Stockenstrand et al. (2025).

¹⁸ Stockenstrand et al. (2025).

¹⁹ Lusardi och Mitchell (2023).

Referenser

- Bachas, P., Gertler, P., Higgins, S. och Seira, E. (2021). "How debit cards enable the poor to save more". *The Journal of Finance*, Vol. 76, Nr. 4, s. 1913-1957.
- D'Acunto, F. och Rossi, A. G. (2023). "Robo-advice: Transforming households into rational economic agents". *Annual Review of Financial Economics*, Vol. 15, Nr. 1, s. 543-563.
- Demirgüç-Kunt, A., Klapper, L., Singer, D. och Ansar, S. (2022). "The Global Findex Database 2021". *The World Bank*.
- Despard, M.R., Friedline, T. och Martin-West, S. (2020). "Why do households lack emergency savings? The role of financial capability". *Journal of Family and Economic Issues*, Vol. 41, s. 542-557.
- Diab, S., Nourallah, M. och Öhman, P. (2025). "Borrowing from family and friends: Study of the European Union", *Financial Services Review*, Vol. 33, Nr. 3, s. 48-60.
- Kaiser, T., Lusardi, A., Menkhoff, L. och Urban, C. (2022). "Financial education affects financial knowledge and downstream behaviors". *Journal of Financial Economics*, Vol. 145, Nr. 2, s. 255-272.
- Karaivanov, A. och Kessler, A. (2018). "(Dis)advantages of informal loans: Theory and evidence". *European Economic Review*, Vol. 102, Nr. C, s. 100-128.
- Lee, S. och Persson, P. (2016). "Financing from family and friends". *Review of Financial Studies*, Vol. 29, Nr. 9, s. 2341-2386.
- Lusardi, A. och Mitchell, O.S. (2023). "The importance of financial literacy: Opening a new field". *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 37, Nr. 4, s. 137-154.
- Meyll, T. och Walter, A. (2019). "Tapping and waving to debt: Mobile payments and credit card behavior". *Finance Research Letters*, Vol. 28, s. 381-387.
- Nokulunga, M. och Klara, M. (2023). "Determinants of using formal vs informal financial sector in BRICS group". *Finance Research Letters*, Vol. 55, Nr. B, s. 103956.
- Nourallah, M., Öhman, P. och Amin, M. (2023). "No trust, no use: How young retail investors build initial trust in financial robo-advisors". *Journal of Financial Reporting and Accounting*, Vol. 21, Nr. 1, s. 60-82.
- Nourallah, M., Öhman, P. och Hamati, S. (2024). "Financial technology and financial capability: Study of the European Union". *Global Finance Journal*, Vol. 62, s. 101008.
- Stockenstrand, A-K., Öhman, P. och Nourallah, M. (2025). "Ungas okunskap när det gäller ekonomi hotar samhället". *Sydsvenska Dagbladet*, 17 februari 2025.
- Thaler, R.H. och Shefrin, H.M. (1981). "An economic theory of self-control". *Journal of Political Economy*, Vol. 89, Nr. 2, s. 392-406.
- Tufano, P. (2009). "Consumer finance". *Annual Review of Financial Economics*, Vol. 1, Nr. 1, s. 227-247.
- Öhman, P., Nourallah, M. och El Kalak, I. (2025). "Guest editorial – Navigating contemporary FinTech solutions: Revealing potential and challenges", *Financial Services Review*, Vol. 33, Nr. 3, s. i-v.